

Щодо проблеми протидії корупції в сфері туристичного бізнесу в Україні

*Нестерова Ірина Анатоліївна,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
та кримінології Закарпатського державного університету*

Різке зростання *корупції*, ухилень від оподаткування та стрімкого розповсюдження тіньових відносин і економічної злочинності у всіх сферах діяльності за останні роки, викликані економічною кризою і породженою нею політичною нестабільністю, призвели до зубожіння не тільки населення, але і до нездатності держави забезпечити гідний рівень життя основній масі державних чи муніципальних службовців, які не схильні до участі в корупційних зловживаннях. Це підштовхує і населення, і держслужбовців до порушень, що призводять до масової корупції не тільки в сфері туристичної діяльності, а й в усій системі управління життєдіяльністю України. Політична нестабільність формує відчуття невпевненості серед урядовців самого різного рівня. Не маючи в цих умовах ніяких гарантій щодо збереження місця роботи, внаслідок зміни політичної ситуації та приходу до влади нової команди, службовці легше піддаються спокусі накопичення за допомогою корупції [9]. В результаті держапарат різко зростає та урізноманітнює сфери контролю як нові джерела корупційних доходів. Пільги, кредити, ліцензії, квоти, приватизаційні конкурси, право бути уповноваженим банком, право реалізовувати великі соціальні проекти та інші “управлінські послуги”, пов’язані з величезним оборотом бюджетних, а потім і приватних капіталів – можна отримати або не отримати з “доброї волі ” відповідного службовця. А нововведена система оподаткування породила не тільки такий склад злочину як “ухилення від оподаткування ”, а й стала основним чинником широкомасштабної тінізації економіки, а відповідно і корупціонізації широкого спектру економічних відносин, в тому числі і в сфері туристичних послуг. Саме введення

непродуктивних податкових, кредитних та ряду інших моделей економічних відносин є основними ознаками перехідного періоду і одночасно служать найсприятливішим підґрунтям для різноманітних зловживань і корупції.

Корупція здатна пережити будь-які революції і політичні режими. Слід зазначити, що в ході реформ вона не лише не пішла на другу роль, але стала ще відкритішою і масштабнішою [5,470]. Відомі факти отримання хабарів посадовими особами і в туристичній галузі. Так, співробітник Державної служби туризму планував підзаробити на видачі ліцензії. П'ять тисяч гривень він зажадав отримати від підприємця, який розпочинав діяльність в сфері туристичного бізнесу. Але плати такі гроші на рівному місці чоловік не забажав і звернувся до правоохоронних органів. Співробітники столичного УБОЗ затримали начальника одного з управлінь Держкомтуризму в той час, коли він отримував купюри в обмін на ліцензію. До речі під час підготовки до затримання було встановлено ще чотири факти отримання чиновником хабара [10]. І це не єдиний приклад.

Корупція в туристичному бізнесі також безпосередньо пов'язана з таким видом злочину, як торгівля людьми (зокрема, жінками). Ситуація щодо поширення торгівлі людьми у нашій країні ускладнюється не тільки кризовим станом економіки, а й тим, що процес міграції криміналізується. Адже дешева робоча сила українських жінок та злочинне використання їх у секс-бізнесі становлять підґрунтя надприбутків посередників як в Україні, так і за кордоном. Торгівля людьми — вигідний бізнес. Використовуючи складну економічну ситуацію, безробіття та недосконалість правового захисту громадян, нечисті на руку підприємці починають організовувати злочинний бізнес - вони пропонують роботу за кордоном, де громадяни зазнають жорстокої експлуатації, заробляють мізерні гроші для себе, але приносять величезний прибуток організаторам цього «бізнесу». Складова частина цієї злочинної діяльності - торгівля жінками (здебільш з метою сексуальної експлуатації). Під відпочинково - туристичними вивісками стали ховатися представники кримінальної сфери, що займаються постачанням дешевої

робочої сили у будинки розпусти та інші нелегальні кубла [7]. Туристичні фірми, яких розвелось безліч - це потужний і налагоджений механізм імміграції та торгівлі людьми. Цілий ряд українських туристичних фірм займаються незаконним вивозом туристів, переважно, жінок, за кордон. Навіть склався стереотип, що чим фірми більші і відомі, тим більше у них різноманітних корумпованих зв'язків у посольствах, на митницях та безпосередньо із ділерами, які займаються працевлаштуванням.

Так, у листопаді 2009 року ГУБОЗ МВС України спільно з ФБР та спецагентами дипломатичної секретної служби США вдалося викрити злочинну схему виїзду українських громадян до Америки за офіційними візами, що добувалися шахрайським шляхом [1,8]. До складу транснаціонального угруповання входило понад 30 американських громадян та п'ятеро українців. Головною «вербувальницею» стала директорка київської туристичної компанії. Вона, користуючись корумпованими зв'язками в американському консульстві, надавала підкупленим працівникам амбасади фіктивні довідки претендентів на переїзд (про місце роботи, зарплату, наявність нерухомості, тощо). З простих українців вона ліпила «світил» науки, які нібито виїжджали на різні симпозіуми, конференції, курси, які проходили у США; займалась формуванням груп «учасників» так названих симпозіумів. Доля виїхавших «псевдосимпозіумників» незавидна. Вони попадали в лапи так названої «американської сторони», скоріше за все, їх чекатиме депортація.

Торгівля жінками - це проблема, яка не обмежується лише секс-індустрією. Крім сексуальної експлуатації, жінками торгують з метою залучення в боргову кабалу, втягнення в злочинну діяльність, жебрацтво, усиновлення з комерційною метою, використання в збройних конфліктах або як біосировину. Нині є безліч випадків використання як жіночої, так і чоловічої рабської робочої сили в різних галузях економіки. Але офіційних даних про поширення такого явища немає [6,469].

З погляду правової відповідальності важливо вивчити й коло осіб, які торгують людьми. Як правило, у цьому виді злочинів домінують кримінальні

угруповання, які скоюють також інші злочини, зокрема пов'язані з наркотиками та зброєю, азартними іграми, відмиванням грошей, підробкою документів, бандитизмом, їм не складно перемістити жінок до іншої країни залежно від попиту. Свою діяльність злочинці побудували, спираючись на розвинену практику *підкупу посадових осіб*. Найважливішою умовою розширення діяльності сучасних работорівців є *корупція*. Чиновники на керівних посадах і на багатьох рівнях використовують свої повноваження для забезпечення захисту злочинної діяльності. Допомога корумпованих чиновників сприяла появі чисельних фірм, в тому числі і туристичних, які були лише прикриття для здійснення злочинної діяльності. Під впливом злочинних організацій корупція набуває форм блокування законодавства; правоохоронні органи й урядові чиновники стають більш корумпованими; кордони між державою та злочинними організаціями починають стиратися. За цих обставин дуже важко перешкоджати процвітанню корупції, одержанню незаконного прибутку. Такі випадки встановлені в ході розслідування кримінальних справ, порушених за фактами торгівлі людьми в Україні. Схожі тенденції спостерігаються й в інших країнах [4].

Треба відмітити, що в Україні недостатньо законодавчої бази для вирішення усіх проблем, пов'язаних з торгівлею людьми. Закони не передбачають адекватних механізмів для покарання контрабандистів, *посередників* (туристичні, шлюбні агентства), для захисту і реабілітації жертв. Хоча деякі нормативні акти існують, вони в основному неефективні, через що рідко виконуються. В Україні є закон проти торгівлі людьми, але практично не існує коментарів, щоб допомагати у його інтерпретації. Окрім того, лише за деякими винятками, правоохоронні органи застосовують правові акти проти торгівлі людьми. Ця пасивність викликана багатьма факторами, включаючи, насамперед, брак коштів. Також зусилля правоохоронців ускладнюються відсутністю чітких механізмів із застосування чинного законодавства, а у деяких випадках *корупцією* серед працівників міліції та їх співпрацею з торговцями [6,492]. Тому необхідно активно розширювати пошук ефективних

методів протидії цьому соціальному злу. Оскільки дана проблема є міжнародною, вона не може бути вирішена на рівні однієї лише України. В цьому питанні потрібна міжнародна кооперація і співпраця.

Досліджуючи причини, умови та механізми прояву корупції взагалі і в сфері туристичної діяльності зокрема, слід відзначити, що корупція, в більшій або меншій мірі, існувала, існує і буде існувати у всіх державах доти, доки у чиновника буде можливість розпоряджатися фінансовими, інформаційними та іншими матеріальними і нематеріальними ресурсами. Можливість ухвалити або не прийняти на користь тих або інших суб'єктів суспільних відносин необхідних їм рішень є в певних умовах підґрунтям для скоєння корупційних діянь[8,45]. В сфері туристичного бізнесу в число таких бажаних ресурсів можуть входити бюджетні кошти, державна або муніципальна власність, надання державних пільг, ліцензій на туристичну діяльність, дозволів та ін. Збираючи податки, накладаючи штрафи, надаючи пільги, субсидії або інші передбачені законом платежі, службовець фактично розпоряджається державними чи іншими суспільними ресурсами. Усунути цей вид організаційно-регулятивної чи контрольної діяльності не можливо, оскільки це є суспільно-необхідними функціями будь-якої держави. Вихід з цієї досить неординарної ситуації лежить, на наш погляд, у двох напрямках. Перший – заміна суб'єктивно-розподільчої функції держави на регулятивно-правову, закріпивши це у детальних процедурно-правових механізмах, відображених у вигляді відповідних об'єктивних ознак, які виключають суб'єктивні рішення держслужбовця, роблять його реєстратором факту реалізації законодавчо закріплених прав учасників соціально-економічних відносин. Другий – оптимізацію втручання держави в соціально-економічні чи інші суспільні процеси шляхом:

- скасування ПДВ (один з засобів розкрадання бюджетних коштів та чинників корупції) як такого, що утворює непродуктивний оборот коштів, оскільки після їх сплати вони підлягають поверненню з державного бюджету. Ще одна загроза ПДВ – він обкладає раніше нараховані податки та інші витрати виробничого

циклу, що виштовхує підприємницьку діяльність в тінь, бо утворює непомірний податковий тиск та банкрутство;

- переорієнтації вивільнених працівників відповідних відомств на виконання суспільно-корисних функцій;

- децентралізації функцій, тобто передачі виробничих функцій на місця, залишивши за центральними органами виконавчої влади лише функції визначення політики розвитку, організаційно-правових механізмів її реалізації, координації та контролю за діяльністю відомчих регіональних органів.

Для суттєвого зменшення обсягів тіньових відносин і корупції необхідно, перш за все:

- послідовно визначити організаційно-правові прорахунки у сфері управління туристичною галуззю;

- розробляти відповідні організаційні, економічні та правові заходи щодо усунення факторів, які зумовлюють тінізацію відносин в сфері туристичного бізнесу;

- оптимізувати обсяг і механізми втручання державних органів у питання управління економічними процесами, з метою мінімізації економічно-мотиваційної складової корумпованих суспільних відносин;

- створити такі організаційно-правові механізми, які були б здатні підвищити роль органів колективного управління суб'єктів туристичної діяльності в економічно зацікавленій протидії тіньовим відносинам і корупції.

Література

1. *Бедриковський В.* «Українським паромом» до США могли потрапити убивці та терористи // Іменем Закону: Громадсько-правовий тижневик.- 2009.- № 47.-С.8.
2. Державна програма протидії торгівлі людьми на період до 2010 року (затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 410 від 07.03.2007 року) // <http://www.rada.gov.ua>.

3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод з поправками, внесеними відповідно до Положень Протоколу 11-
<http://helsinki.org.ua/index>
4. Корж В. Окремі проблеми розслідування злочинів про торгівлю жінками, вчинених організованими транснаціональними групами // Право України. - 2001. - № 4.
5. Нестерова І.А. Джерела тіньових відносин, що виникають у сфері туристичного бізнесу: історико-порівняльний аспект// Збірник наук. праць. Юр. і політ науки.-К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького.-К.-2009.-№ 45.
6. Нестерова І.А. Туристичний бізнес як об'єкт корупційних діянь та сфера вчинення злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми// Актуальні проблеми політики:Збірник наук. праць.- Миколаїв:Одеська національна Академія.-2009.-№ 38.-С.492.
7. Павелчак В. Торгівля людьми в Україні/ Час і Події.//<http://www.chasipodis.net/article>
8. Попович В.М. Деретуляція економіки як один із шляхів подолання тіньової економіки та корупції/Збірник матеріалів круглого столу.-К.:Український центр політичних досліджень,1999.-С.45.
9. Попович В.М. Протиправний менталітет українця чи організаційно-правова модель девіантної поведінки громадян України// Збірник наук. праць. Юр. і політ науки.-К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького.-К.-2005.-№ 29.
- 10.«Туристичний» чиновник попався на хабарі([http:// pr.com.ua/articles/5859](http://pr.com.ua/articles/5859)).
- 11.Усенко О.В. Торгівля жінками як прояв кримінального бізнесу:Науково-практичний журнал № 6 // <http://mndc.naiuu.kiev.ua/Gurnal/6>